

МЕТОД ПРОЕКТІВ: ІСТОРІЯ Й ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ

Технології й інновації в системі освіти останніх років, у першу чергу, спрямовані на підвищення продуктивності навчальної діяльності, перетворення школяра в активного суб'єкта процесу навчання. Одним з ефективних методів навчання є організація учбово-проектної діяльності учнів.

Ідеї проектного навчання виникли в Росії практично паралельно з розробками американських педагогів Дж. й Э. Дьюї, Х. Кілпатріка, Э. Коллінгса. Джон Дьюї є основоположником методу проектів у світовій педагогіці, однак, у жодній зі своїх робіт не вживає термін “проект” стосовно до педагогічного методу, алі ідеї зв'язку школи з життям, з особистим досвідом дитини й колективним досвідом людського суспільства стали основними ідеями гуманістичного підходу до утворення. В 1910 році американський професор Э.Коллінс запропонував першу класифікацію навчальних проектів, виділивши чотири основні групи: “проекти ігор”; “екскурсійні проекти”; “оповідальні проекти”; “конструктивні проекти”, які придбали більшу популярність у силу раціонального сполучення теоретичних знань й їхнього практичного застосування для вирішення конкретних проблем навколишньої дійсності в спільній діяльності школярів [2].

Під керівництвом російського педагога С.Т.Шацького ще в 1905 році була організована невелика група співробітників, яка намагалася активно використати проектні методи в практиці викладання. У 20-х рр. ХХ ст. метод проектів привернув пильну увагу радянських педагогів. Прихильники методу проектів у Радянській Росії В.Н. Шульгін, М.В. Крупеніна, Б.В. Ігнат'єв проголосили його єдиним засобом перетворення школи навчання в школу життя, за допомогою якого придбання знань здійснювалося на основі й у зв'язку з працею учнів [10]. Зміст навчальних проектів повинні були становити суспільно корисні справи підлітків і дітей, професор Е.Г.Кагарова відзначала, що “проектний метод може виховати діяльних, енергійних, завзятих громадян, що вміють жертвувати особистими інтересами в ім'я суспільного блага, а, отже, і необхідних при будівлі нових початків комуністичного суспільства” [2]. У той же час сучасні дослідники історії педагогіки відзначають, що використання “методу проектів” у радянській школі в 1920-і рр. дійсно привело до неприпустимого падіння якості навчання. Як заподій цього явища виділяють:

- відсутність підготовлених педагогічних кадрів, здатних працювати з проектами;
- слабку розробленість методики проектної діяльності;
- гіпертрофію “методу проектів” на шкоду іншим методам навчання;
- сполучення “методу проектів” з педагогічно неписьменною ідеєю комплексних програм” [4].

Дані факти стали підставою для Ухвали ЦК ВКП (б) 1931 року “Про початкову й середню школу”, відповідно до якого метод проектів був засуджений, і надалі, на жаль, у практиці радянської школи не застосовувався. Разом з тим у закордонній школі він активно й досить успішно розвивався в США, Великобританії, Бельгії, Ізраїлі, Фінляндії, Німеччині, Італії, Бразилії, Нідерландах і багатьох інших країнах.

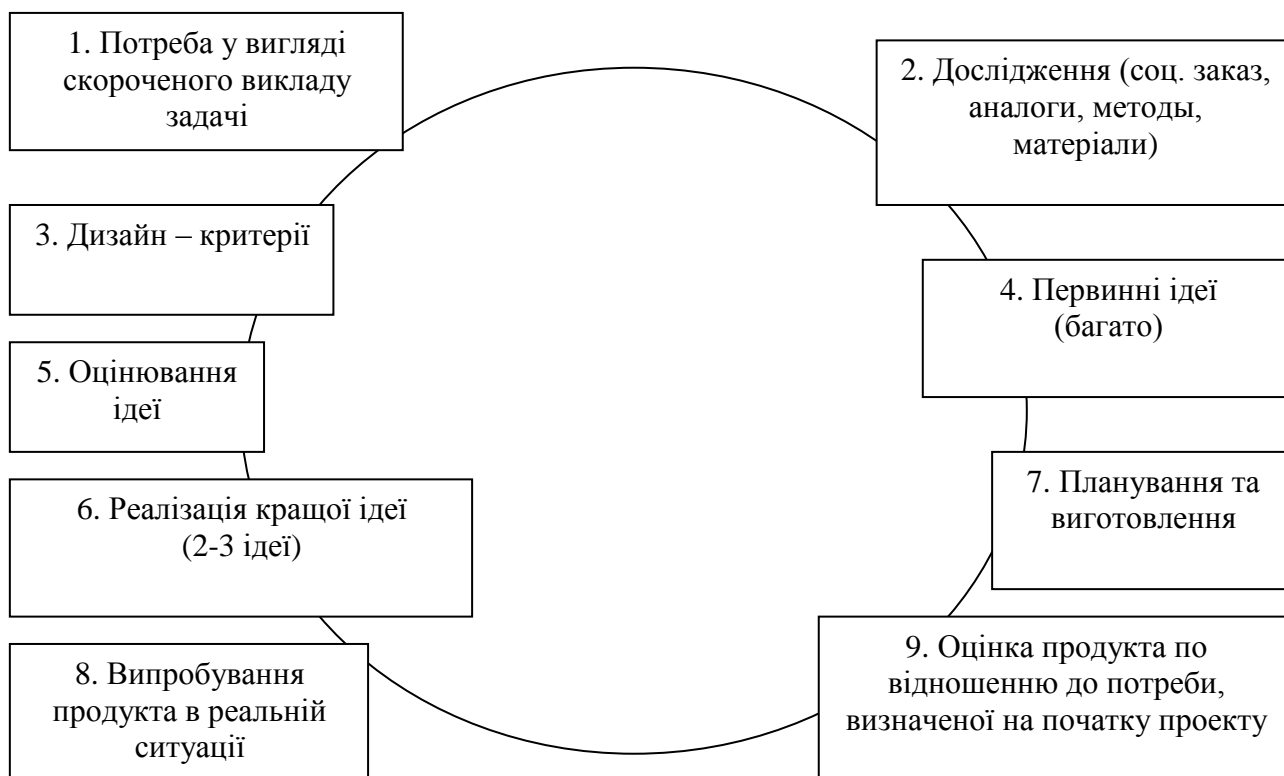
Як показало дослідження педагогічних джерел, плідні ідеї 20-х років про метод проектів, активізації особистості в життєдіяльності й пізнанні не втратили своєї актуальності й сьогодні, але досі ще недостатньо осмислені сучасними педагогами-практиками. Звертання до методу проектів закономірно, тому що він використовується педагогами в нових умовах навчальної й культурно-соціальної ситуації, у новому трактуванні як педагогічна технологія. Педагогічні дослідження в області проектування освітнього процесу ведуться сьогодні багатьма вченими, зокрема, Т. В. Белявцевою, М. Ю. Бухаркіною, Г. Г. Ващенко, Е. С. Заїр-Бек, Е. І. Казаковою, О. І. Мармазою, В. М. Монаховим, Е. С. Полат й ін.; питання індивідуалізації навчання учнів за допомогою проектування освітніх програм вивчається

Є. І. Сундуковою; проблема взаємодії вчителя й учня при проектуванні навчання розробляється Н. Д. Ряховских, Т. Башинською, Н. Браташ. Метод проектів розглядається як можлива форма атестації учнів (Е. С. Заїр-Бек, А. П. Тряпицина), як форма колективної роботи (Б.М. Бім-Бад), як альтернатива класно-визначеній системі (В.В. Гузєєв, Т.Е. Веденєєва). І.Д. Чечель, описуючи технології організації властиво дослідницьких проектів, визначає проект як буквально “кинутий уперед”, тобто прототип, прообраз якогось об’єкта, виду діяльності, розглядає його функції, типи, види, форми залучення до навчального процесу, період часу, педагогічно доцільного для розгортання проектної технології [6].

За останні роки ідея методу проектів перетерпіла деяку еволюцію. Народившись з ідеї вільного виховання, у цей час вона стає *інтегрованим компонентом цілком розробленої й структурованої системи утворення*. Але суть її залишається колишньою – стимулювати інтерес учнів до певних проблем, що припускають володіння певною сумою знань і через проектну діяльність, що передбачає вирішення цих проблем, уміння практично застосовувати отримані знання, розвиток рефлексорного мислення. Суть рефлексорного мислення – вічний пошук фактів, їхній аналіз, міркування над їхньою вірогідністю, логічне вибудовування фактів для пізнання нового, для знаходження виходу із сумніву, формування впевненості, заснованої на аргументованому міркуванні. “Потреба в дозволі сумніву є постійним і керуючим фактором у всьому процесі рефлексії. Де немає питання або проблеми для дозволу, або де немає утруднення, яке потрібно перебороти, потік думок іде навмання... Проблема встановлює мету думки, а мета контролює процес мислення” [10].

По Дж. Пітту, “Метод проектів – це не алгоритм, що складається з чітких етапів, а модель творчого мислення й прийняття рішень”. Наприклад, етапи, представлені на схемі, можуть у ході реального виконання якого-небудь проекту розташуватися в такій послідовності: 1-> 7 -> 2 -> 4 -> 7 -> 9 -> 3 і т.д.

Загальний процес роботи над проектом Дж. Пітт представляє у вигляді схеми:

“Все, що я пізнаю, я знаю, для чого це мені треба й де і як я можу ці знання застосувати” – від основної тези сучасного розуміння методу проектів, що і залучає багато освітніх систем, що прагнуть знайти розумний баланс між академічними знаннями й

прагматичними вміннями. У той же час, можна відзначити недостатню теоретичну вивченість можливостей проекту як засобу індивідуалізації освітнього процесу, як засобу організації позаурочної самостійної діяльності учнів. У наявності протиріччя:

– між недостатньою теоретичною вивченістю можливостей індивідуального освітнього проекту як засобу самовизначення учнів у педагогічній науці й потребою освітнього процесу в нових формах індивідуального навчання;

– між освітнім процесом у навчальному закладі й незадоволеністю учнів процесом становлення власного “Я” – між потребою в самовизначенні й способами її реалізації [5].

Визначення навчального проекту в основному збігаються в різних авторів. Характеристики навчального проекту, що входять у визначення, не залежать від типу, інваріантні. У той же час велика розмаїтість навчальних проектів – від проекту на один урок до проекту на весь навчальний рік. Курсове проектування в предпрофесійній підготовці. Проектування індивідуальне, групове й різновікове, загальношкільне, міжшкільне й міжнародне за складом учасників. Проекти для вивчення різних предметних тем і міжпредметні (до них можна віднести екологічні проекти), позапредметні й позашкільні, регіональні (у межах однієї країни), міжнародні. Останні два типи проектів є телекомунікаційними, оскільки вимагають координації діяльності учасників, їхньої взаємодії в мережі Internet й, отже, застосування засобів сучасних комп’ютерних технологій. Саме ці проекти є найбільш перспективними, цікавими для учнів і відкривають нові можливості для професійного росту педагогів. Єдиної думки про те, як повинна бути організована робота над проектом – індивідуально або в групі, не існує. Система “Міжнародний бакалаври ат” допускає тільки персональні проекти. Навпроти, одна з визначних сучасних дослідників навчальних проектів Е.С. Полат, вважає, що метод проектів ефективний лише в сполученні з “технологією роботи в групах співробітництва” [11].

Переваги індивідуального освітнього проекту обумовлені наступними причинами:

1. План роботи над проектом може бути вибудований і скоректований з максимальною точністю;
2. В учня формується почуття відповідальності, адже виконання проекту залежить тільки від нього;
3. Учень здобуває досвід на всіх без винятку етапах виконання проекту.

Індивідуальний освітній проект гуманний не тільки за своєю філософською суттю, але й у моральному аспекті, тому що сприяє інтелектуальному самостійному розвитку особистості учня. Проект стимулює подальшу дослідницьку або науково-дослідну діяльність за темою (предметом). Не можна недооцінювати значимість групових проектів, при виконанні яких у проектній групі формуються навички співробітництва, виявляються лідери, проявляється елемент змагання й підвищується мотивація учасників [3].

Аналіз педагогічної літератури й практичної учбово-проектної діяльності дозволив виділити основні вимоги до навчального проекту:

1. Робота над проектом завжди спрямована на дозвіл конкретної, причому соціально-значущої проблеми – дослідницької, інформаційної, практичної. В ідеальному випадку проблема ставиться перед проектною групою зовнішнім замовником.

2. Планування дій з дозволу проблеми – іншими словами, виконання роботи завжди починається з проектування самого проекту, зокрема, – з визначення виду продукту й форми презентації. Найбільш важливою частиною плану є послідовна розробка проекту, у якій приводиться перелік конкретних дій із вказівкою результатів, строків і відповідальних. Однак, деякі проекти (творчі, рольові) не можуть бути відразу чітко сплановані від початку до кінця.

3. Дослідницька робота учнів як обов’язкова умова шкільного проекту. Визначальна риса проектної діяльності – пошук інформації, що потім обробляється, осмислюється й представляється учасниками проектної групи.

4. Результатом роботи над проектом, інакше кажучи, його виходом, є продукт, що створюється учасниками проектної групи в ході рішення поставленої проблеми.

5. Подання готового продукту з обґрунтуванням, що це найбільш ефективний засіб рішення поставленої проблеми. Іншими словами, здійснення проекту вимагає на завершальному етапі презентації продукту й захисту самого проекту.

Таким чином, проект – це “п’ять П”: проблема – проектування (планування) – пошук інформації – продукт – презентація. Шосте “П” проекту – це його портфоліо, тобто папка, у якій зібрані всі робочі матеріали, у тому числі чернетки, денні плани, звіти й ін.[5].

На даному етапі розвитку методу проектів силами вітчизняної педагогічної науки й практики в науково-методичній літературі добре показані можливості цього методу, його переваги в досягненні якісно нового рівня навчання й виховання. Позитивний педагогічний досвід при його поширенні має потребу в науково-методичному супроводі: осмисленні, узагальненні, класифікації й окресленні рамок його ефективного застосування. Розвиток інноваційної практики викладання дозволяє виділити певні досягнення в області проектних освітніх технологій:

- велике різноманіття освітніх ситуацій успішного використання навчального проекту;
- спроби класифікації навчальних проектів;
- створення методик виконання навчальних проектів залежно від їхніх типів;
- вибудовування нових курсів із введенням навчальних проектів в освітній контекст;
- організація навчальної настанови, де навчальний проект є провідною освітньою формою, що підкоряє собі освітньо-виховну ситуацію навчального закладу.

Надалі від одиничних випадків використання методу проектів маємо перейти до побудови нової системи навчально-виховної роботи, де специфічні навички проектної діяльності, вироблені й використовані в навчальному проекті, будуть розглядатися як загальнонавчальні. Робота з методу проектів жадає від учителя не стільки викладання, скільки створення розумів для прояву в дітей інтересу до пізнавальної діяльності, самоосвіти й застосуванню отриманих знань на практиці. Керівник проекту повинен мати високий рівень культури й деякі творчі здібності, стимулювати розвиток у дитини пізнавальних інтересів і творчого потенціалу. Створення розумів для такого розвитку припускає виконання педагогом наступних соціально-педагогічних ролей:

- ентузіаст, що надихає й мотивує учнів на досягнення мети;
- фахівець, що володіє знаннями й уміннями в декількох (не обов’язково в усіх) областях;
- консультант, що організує доступ до інформаційних ресурсів, у т.ч. до інших фахівців;
- керівник (особливо в питаннях планування часу);
- “людина, що ставить питання” (по Дж. Пітту) – організатор обговорення різних способів подолання виникаючих труднощів (людина, що задає непрямі, навідні запитання, що допомагає виявити помилки й т.п.);
- координатор групового процесу;
- експерт, що аналізує результати виконаного проекту [8; 9].

Найбільш складним для педагога є питання про ступінь самостійності учнів, що працюють над проектом. Які завдання, що виникли перед проектною групою, повинен вирішувати вчитель, які – самі учні, а які розв’язні через їхнє співробітництво? Наявно, що ступінь самостійності залежить від безлічі факторів: вікових й індивідуальних особливостей дітей, їхнього попереднього досвіду проектної діяльності, складності теми проекту, характеру відносин у групі й ін. Проблема в тім, щоб підібрати такі види й продукти проектної діяльності, які були б адекватні віку учасників проекту. Так, у початковій школі це може бути малюнок або композиція, виконана руками дітей і т.п. Не менш важливо, щоб тема проекту не нав’язувалася дорослими. У крайньому випадку, припустимий вибір однієї з запропонованих керівником тем. Ще краще, якщо пошук теми в групі “учні + учитель” проводиться за принципом “схованої координації”. Планування, реалізація й оцінка проектів також повинні здійснюватися в першу чергу самими дітьми. Не варто забувати, що учень гнітючу частину свого часу завантажений традиційним класно-визначеним навчанням і

змушений грати лише одну роль – виконавця [12]. Самостійна освітня діяльність здатна сколихнути спокійне життя учнів і вчителя, змусить їх переосмислити свої ідеали, співвіднести ці ідеали зі своїми можливостями й переконалися в тім, що їх “ідеальне “Я” стало більше реальним, а самі вони стали відповідати цьому ідеалу в набагато більшому ступені. Навіть невдало виконаний творчий проект має позитивне педагогічне значення. Зникає страх перед невірним висловленням, переборюється психологічна інерція, розвивається творча уява, розробляються технології виконання різних завдань. Тільки самостійна розумова діяльність, уміння самостійно здобувати знання з різних джерел, постійна напруга розуму й волі сприяють розвитку особистості дитини, забезпечують його духовну й соціальну захищеність від негараздів і крутих життєвих поворотів, гарантує конкурентноздатність.

Таким чином, аналіз історії розвитку методів проектів як педагогічної технології дозволяє рекомендувати широке використання методу в середній школі, акцентує увагу на особливих вимогах до особистості педагога й окреслює основні проблеми при практичній реалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абасов З.А. Педагогічні технології й інновації в навчальній діяльності школярів//Шкільні технології. – 2002. – № 5. – С. 56–61.
2. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учнів Історія методу проектів // Дайджест педагогічних ідей та технологій. Школа-парк. – 2003. – № 3. – С. 49–52.
3. Веденєєва Т.Е. Проектна технологія як умова кореляції визначеної й позаурочної діяльності учнів // Дидакт. – 2003. – № 3. – С. 50–55.
4. Гатанов Ю.Б. Розвиток особистості, здатної до творчої самореалізації//Психологічна наука й утворення. – 1998. – № 1. – С. 98–99.
5. Гузєєв В.В. “Метод проектів” як окремий випадок інтегральної технології навчання // Директор школи. – 1995. – № 6. – С. 39–47.
6. Гузєєв В.В. Покоління освітніх технологій: інтегральні технології // Хімія в школі. – 2003. – №10. – С. 16–24.
7. Лобанова Н.Е. Метод проектів у практиці навчання // Хімія в школі. – 2005. – № 4. – С. 9–10.
8. Метод проектів у сучасній освіті // Відкритий урок. – 2004. – № 5–6. – С. 8–9.
9. Ченців В.М. Педагогічне проектування – сучасний інструментарій дидактичних досліджень // Шкільні технології. – 2001. – № 5. – С. 75–99.
10. Немерещенко Л.В. Організація проектної діяльності // Хімія в школі. – 2005. – № 4. – С. 2–5.
11. Полат Е.С., Бухаркіна М.Ю., Моїсєєва М.Ю., Петров А.Е. Нові педагогічні й інформаційні технології в системі утворення. – М.: Академія, 2001. – 272 с.
12. Полат Е.С. Як народжується проект. – М., 1995. – 87 с.
13. Полат Е.С. Технологія телекомунікаційних проектів // “Наука й школа”, 1997. – № 4.
14. Скоробогатова Г.Г. Личностно ориентированные подходы в образовании. – М.: МИОО, 2002. – 143 с.

УДК 37 (09)

Решету́ха Л.Г.

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ОСНОВ ЕСТЕТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ)

Вироблена протягом усієї історії культури людського суспільства здатність сприймати, оцінювати й перетворювати світ за законами краси завжди була свідченням і одночасно могутнім стимулом розвитку творчих здібностей, соціальної активності та морального вдосконалення людини. Особливу роль в цьому процесі відіграла естетична педагогіка як галузь педагогічної науки, яка активно розвивалася і формувалася в другій половині XIX – на початку XX століття.